

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора,
професор кафедри початкової освіти та освітніх інновацій
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

Червінської Інни Богданівни

про дисертацію Мельничук Віти Олександрівни

«Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до
застосування медіаосвітніх технологій у професійній діяльності»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
011 «Освітні, педагогічні науки».

1. Ступінь актуальності теми дисертаційного дослідження.

Актуальність теми дисертаційного дослідження Мельничук В.О. «Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування медіаосвітніх технологій у професійній діяльності» не викликає сумнівів і зумовлена сучасними процесами інформатизації освіти, упровадженням компетентнісного підходу та зростанням ролі медіаосвіти у професійній діяльності вчителя початкової школи.

В умовах інформаційного суспільства особливої ваги набуває підготовка педагогів, здатних ефективно використовувати медіаосвітні технології, формувати в молодших школярів медіаграмотність, критичне мислення та навички безпечної взаємодії з інформаційним простором. Затребуваність дослідження підсилюється вимогами державних освітніх документів, зокрема Концепції «Нова українська школа», Концепції впровадження медіаосвіти в Україні, Стратегії розвитку вищої освіти України та Професійного стандарту вчителя, які визначають медіакомпетентність як важливу складову професійної підготовки сучасного педагога.

З огляду на зазначене, обрана тема є своєчасною, соціально значущою та науково обґрунтованою, що підтверджує її високу актуальність у сучасному педагогічному дискурсі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано в межах науково-дослідної теми кафедри теорії початкового навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Підготовка вчителя до використання новітніх технологій навчання у початковій школі» (державний реєстраційний номер № 0111U007549).

Тему дослідження затверджено вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 5 від 30.09.2025 р.). Це забезпечує інтеграцію авторського дослідження у контекст наукових розвідок ЗВО та свідчить про узгодженість тематики дисертації з пріоритетними напрямками розвитку педагогічної науки.

Зазначене дає підстави стверджувати, що дослідження Мельничук В.О. є цілісною науковою ініціативою, яка здійснюється у рамках наукових досліджень ЗВО, що підтверджує його науково-методологічну цінність, міждисциплінарний характер та відповідність запитам сучасної системи вищої освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх достовірність.

Архітектоніка рецензованої праці декларує свою оптимальність у ракурсі дослідження окресленої проблеми. Дисертація складається з трьох співмірних за обсягом і глибиною аналізу розділів.

У вступі визначено мету дослідження, висвітлено питання про методи реалізації поставлених завдань. Обґрунтовано актуальність роботи, її наукову новизну, вказано практичну цінність отриманих результатів. Вимоги щодо наведеної в оглядовій частині дисертації здобувачки інформації про отримані результати вважаємо достовірними.

Матеріал розділів дисертаційного дослідження спрямований на висвітлення проблеми формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування медіаосвітніх технологій у професійній діяльності

Дослідницька стратегія дисертації ґрунтується на широкому колі наукових джерел як праць українських дослідників (203), так і наукових робіт зарубіжних учених (12), що сприяє глибокому висвітленню досліджуваної проблеми. Важливим для обґрунтованості наукових положень роботи є те, що дисертантка,

опрацьовуючи увесь цей масив дослідницької літератури й аналізуючи сутність зазначеної проблеми, окреслює власні концептуальні наукові висновки. Якість підготовки дисертації відповідає чинним кваліфікаційним вимогам щодо наукових робіт. Висновки у дисертації чіткі й обґрунтовані й відображають результати дослідницького пошуку дисертантки.

Для системи підготовки майбутніх фахівців педагогічних спеціальностей актуальними є дослідження, присвячені обґрунтуванню теоретичних засад і практичних механізмів формування готовності майбутніх педагогів до застосування медіаосвітніх технологій, що відповідає сучасним тенденціям розвитку освіти та вимогам професійної діяльності вчителя.

Доказовість представлених у роботі положень – одна із важливих прикмет значущості дисертації. Наукова робота Мельничук В.О. містить положення, що ґрунтуються на багатоплановому аналізі як теоретичного матеріалу, так і вивчення практичного досвіду діяльності вчителів початкової освіти. Зазначене дає підстави стверджувати, що авторка досягла задекларованої мети та реалізувала окреслені завдання дослідження.

Результати наукового пошуку впроваджено в освітній процес провідних закладів вищої освіти України, що увиразнює їх затребуваність. Експериментальне впровадження наукових і практичних результатів підтверджене довідками з установ, де здійснюється підготовка педагогічних кадрів.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, достатньо обґрунтовані, спираються на значну кількість опрацьованих наукових джерел та нормативно-правових документів, сучасні досягнення в галузі педагогіки, історії педагогіки, медіапедагогіки, численні наукові дослідження зарубіжних учених.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів дослідження полягають у тому, що уперше обґрунтовано педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування медіаосвітніх технологій у професійній діяльності; розроблено модель формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування

медіаосвітніх технологій у професійній діяльності; уточнено зміст поняття «готовність майбутніх учителів початкової школи до застосування медіаосвітніх технологій у професійній діяльності»; удосконалено зміст, форми та методи формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування медіаосвітніх технологій у професійній діяльності вчителя початкової школи; набуло подальшого розвитку питання особливостей застосування медіаосвітніх технологій у професійній діяльності.

Прикладний характер одержаних результатів (науково-методичні рекомендації) полягає в розробці та впровадженні в освітній процес ЗВО методики діагностування рівнів готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування медіаосвітніх технологій у професійній діяльності; в оновленні змісту фахових дисциплін («Вступ до спеціальності», «Методика навчання природничої, громадянської та історичної освітніх галузей у початковій школі», «Методика навчання інформатичної освітньої галузі в початковій школі», інтегрований курс «Дитяча література з методикою навчання літературного читання», «Інформаційно-комунікаційні технології в початковій освіті», «Методика навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі»); розробці й упровадженні в освітній процес педагогічних ЗВО авторської навчальної програми дисципліни за вибором «Медіаосвіта та медіаграмотність»; розроблено та впроваджено навчально-методичний посібник «Медіаосвіта та медіаграмотність», спрямований на систематизацію та поглиблення знань майбутніх учителів початкової школи у сфері медіаосвіти й медіаграмотності та формування їхньої готовності до педагогічно доцільного застосування медіаосвітніх технологій у професійній діяльності.

Результати дослідження можуть бути використані для діагностики та формування готовності майбутніх учителів до застосування медіаосвітніх технологій, оновлення змісту фахових дисциплін, організації науково-дослідної роботи здобувачів, а також у системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів і практичній діяльності вчителів початкової освіти.

Апробація основних результатів дослідження здійснювалася під час участі здобувачки в міжнародних, всеукраїнських і регіональних науково-практичних

конференціях, що підтверджує їхню актуальність, наукову значущість і фаховий інтерес з боку академічної спільноти.

Загалом дисертаційне дослідження характеризується належним рівнем наукової обґрунтованості.

Сформульовані автором положення, висновки та практичні рекомендації є логічно послідовними, спираються на ґрунтовний теоретичний аналіз, результати проведеного педагогічного експерименту та відповідають сучасним потребам професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування медіаосвітніх технологій у професійній діяльності.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. Дисертаційне дослідження Мельничук В.О. вирізняється логічною структурованістю, цілісністю побудови та методологічною узгодженістю всіх складників. Логіка дисертаційного дослідження адекватно відображає основні етапи реалізації дослідницького задуму – від постановки проблеми й аналізу ключових понять до розроблення та емпіричної перевірки авторської моделі підготовки педагогів.

Зміст роботи повністю відповідає обраній темі, меті та завданням дослідження, а його структура суголосна вимогам до наукових кваліфікаційних праць ступеня доктора філософії.

Відповідно до окреслених завдань дослідження у першому розділі дисертації авторкою здійснено ґрунтовний аналіз теоретичних засад формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування медіаосвітніх технологій у професійній діяльності.

На основі систематизації сучасних наукових підходів визначено стан розробленості проблеми, уточнено зміст ключових понять дослідження та запропоновано їх авторське трактування, що створило належне теоретико-методологічне підґрунтя для подальшого дослідження.

У другому розділі заслуговує позитивної оцінки обґрунтування структури готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування медіаосвітніх технологій, яка охоплює мотиваційно-ціннісний, когнітивно-змістовий, операційно-діяльнісний і рефлексивно-оцінний компоненти. Авторкою визначено відповідні критерії, показники та чотири рівні сформованості

готовності, що забезпечило наукову обґрунтованість діагностичного інструментарію. Всебічно й аргументовано описано критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування медіаосвітніх технологій навчання у професійній діяльності, що забезпечило цілісність діагностичного інструментарію та можливість об'єктивного оцінювання результатів експериментальної роботи.

У третьому розділі дисертаційної роботи авторкою представлено результати експериментальної перевірки ефективності процесу формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування медіаосвітніх технологій у професійній діяльності. Важливим результатом дослідження є розроблення та апробація структурно-функціональної моделі формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування медіаосвітніх технологій (с. 135). Позитивної оцінки заслуговує логічність її побудови, взаємозв'язок цільового, змістового, операційно-діяльнісного та результативного блоків, а також їх орієнтація на послідовне формування професійної готовності здобувачів освіти. Запропонована модель вирізняється цілісністю, методологічною обґрунтованістю та практичною спрямованістю, що підтверджено результатами експериментальної перевірки її ефективності. Її методологічним підґрунтям визначено комплекс сучасних наукових підходів, що забезпечує цілісність процесу професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Важливим науковим здобутком дисертаційної роботи є обґрунтування структури готовності до застосування медіаосвітніх технологій, яка представлена мотиваційно-ціннісним, когнітивно-змістовим, операційно-діяльнісним і рефлексивно-оцінним компонентами.

Схвальної оцінки заслуговує запропонований авторкою комплекс педагогічних умов, реалізація яких здійснювалася шляхом інтеграції медіаосвітнього змісту у фахову підготовку, організації практико-орієнтованої діяльності здобувачів освіти, використання автентичного медіаконтенту, розвитку рефлексії та створення безпечного медіаосвітнього середовища.

Дослідницею переконливо доведено, що їх комплексна реалізація забезпечує цілісність професійної підготовки, поєднуючи мотиваційний, змістовий, діяльнісний та рефлексивний аспекти формування готовності.

Позитивної оцінки заслуговує те, що запропоновані педагогічні умови не мають декларативного характеру, а наповнені конкретним методичним змістом: інтеграцією медіаосвітнього компонента у фахову підготовку, упровадженням авторського елективного курсу й навчально-методичного забезпечення, використанням практико-орієнтованих технологій навчання, сучасних методів аналізу медіаконтенту, а також формуванням безпечної та етично виваженої поведінки в інформаційно-цифровому середовищі.

Особливої уваги заслуговує експериментальна перевірка ефективності запропонованої методики. Наведені результати засвідчують позитивну динаміку рівнів сформованості готовності студентів експериментальної групи за всіма визначеними компонентами та підтверджують статистично значущі відмінності порівняно з контрольною групою. Це свідчить про результативність запропонованої моделі та ефективність визначених педагогічних умов.

Безперечною перевагою дослідження є його практична спрямованість. Авторкою запропоновано комплекс навчально-методичного забезпечення, що включає оновлення змісту професійної підготовки, використання сучасних цифрових платформ, автентичного медіаконтенту, мультимедійних засобів і практико-орієнтованих завдань, що істотно підвищує можливості впровадження результатів дослідження у практику підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Переконливість авторської концепції підтверджується результатами формувального експерименту. Порівняльний аналіз показників експериментальної та контрольної груп засвідчив статистично значущу позитивну динаміку сформованості готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування медіаосвітніх технологій за всіма визначеними компонентами. Це свідчить про ефективність запропонованої методики, результативність визначених педагогічних умов та підтверджує досягнення поставленої мети дослідження.

Повнота викладу одержаних результатів. За структурою, обсягом та оформленням дисертація відповідає вимогам, встановленим Міністерством освіти і науки України.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (215 найменувань, з яких 13 – іноземними мовами), 17 додатків на 37 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 273 сторінки, основний текст викладено на 181 сторінці рукопису.

Анотація є коротким описом дисертаційної роботи, що дає читачам загальне уявлення про зміст і результати дослідження. У ній міститься інформація про мету, методологію, результати та висновки дослідження.

Всі частини дисертаційної роботи Мельничук В.О. логічно пов'язані між собою і відповідають темі дослідження. План дисертації є послідовним, а виклад матеріалу організований системно. Висновки, які були зроблені, мають належне наукове та практичне обґрунтування.

Наукові положення, висновки і рекомендації дисертації опубліковані автором, висвітлено у 24 (4 – одноосібних) публікаціях автора, серед яких 7 відображають основні наукові результати дослідження, 16 – апробаційного характеру, 1 – додатково відображають наукові результати дослідження. Наведені публікації розкривають основний зміст дисертації і отримані автором наукові результати.

Нам імпонують аналітичний підхід дослідниці до висвітлення сучасного стану дослідження проблеми формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування медіаосвітніх технологій навчання в професійній діяльності позитивних тенденцій розвитку медіаосвіти (їх ґрунтовних аналіз та розкриття перспектив). Про глибину наукового дослідження свідчать підготовлені висновки та узагальнення щодо визначення перспектив розвитку медіаосвіти педагогів в Україні, які першочергово пов'язані з необхідністю її системної інтеграції в освітній процес, закріплення медіаосвітньої компетентності як обов'язкової складової професійної підготовки вчителя, поглиблення міждисциплінарних підходів та орієнтації на виклики інформаційної війни і збереження психічного здоров'я особистості.

Додатки до дисертації мають винятково важливе значення для повноти сприйняття змісту роботи, доповнюють основну частину, підтверджують високий рівень розробки наукового інструментарію та практичну спрямованість дисертаційної роботи.

Відповідність тексту дисертації вимогам академічної доброчесності.

Аналіз тексту дисертації, а також публікацій автора за визначеною темою дослідження свідчить про відсутність ознак порушення вимог академічної доброчесності.

В дисертаційній роботі і публікаціях автора наявні посилання на джерела інформації, дотримано вимоги норм законодавства про авторське право, а також надано достовірні відомості про результати наукової діяльності, використані методики досліджень. Це підтверджує дотримання авторкою принципів академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Аналіз дисертаційного дослідження, ознайомлення з публікаціями дисертантки дають можливість сформулювати узагальнені висновки стосовно актуальності дослідження, наукової новизни, обґрунтованості наукових положень, достовірності отриманих результатів. В цілому, позитивно оцінюючи рецензовану працю, підтримуючи висновки до дисертації й положення, які мають ознаки наукової новизни та виносяться на захист, звертаємо увагу на окремі положення, які, на наш погляд, потребують додаткової аргументації, або спеціальних пояснень під час публічного захисту дисертації.

1. Викликає науковий інтерес і потребує додаткового обговорення питання щодо перспектив використання розробленої моделі в системі післядипломної педагогічної освіти та підвищення кваліфікації вчителів початкової школи, оскільки авторкою доведено її ефективність лише в умовах професійної підготовки здобувачів вищої освіти.

2. У другому розділі авторкою обґрунтовано критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування медіаосвітніх технологій.

Водночас дискусійним видається питання відмежування окремих показників між критеріями, оскільки окремі характеристики (зокрема пов'язані з мотиваційною спрямованістю, рефлексією та практичним застосуванням медіаосвітніх технологій) мають міжкомпонентний характер. Більш детальне обґрунтування взаємозв'язків між критеріями та показниками посилило б методологічну чіткість розробленого діагностичного інструментарію.

3. У третьому розділі достатньо переконливо представлено структурно-функціональну модель та педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування медіаосвітніх технологій.

Разом із тим, доцільним було б ширше розкрити взаємозв'язок між структурними компонентами моделі та кожною із запропонованих педагогічних умов, зокрема показати, реалізація яких саме компонентів і показників забезпечується кожною умовою.

Така деталізація сприяла б більшій цілісності авторської моделі та спростила б її практичне впровадження.

4. У роботі достатньо повно висвітлено результати експериментальної перевірки ефективності запропонованої методики. Однак варто звернути увагу на представлення порівняльного аналізу отриманих результатів із результатами аналогічних сучасних українських та зарубіжних досліджень, що дозволило б ще повніше окреслити наукову новизну та місце авторської методики у сучасному науковому дискурсі.

5. Окремі положення висновків, на наш погляд, носять дещо декларативний характер, тому їх доцільно було б посилити конкретними узагальненнями, що безпосередньо впливають із результатів дослідження.

Наведені рекомендації стосуються дискусійних або таких, що потребують уточнення, питань та не применшують у цілому високої позитивної оцінки дисертаційного дослідження та науковий рівень отриманих результатів у цій роботі, яка за своїм рівнем актуальності виконаних досліджень, практичному значенню, об'єму і оформленню є завершеною працею, а отримані в ній результати є новими та науково обґрунтованими.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Узагальнений аналіз змісту дисертації, її анотації, а також опублікованих наукових праць здобувачки дає підстави стверджувати, що дисертаційне дослідження Мельничук Віти Олександрівни на тему «Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування медіаосвітніх технологій у професійній діяльності» є завершеним, логічно вибудованим науковим дослідженням, яке вирізняється цілісністю, новизною, теоретичною глибиною та високим рівнем практичної значущості.

Робота повністю відповідає встановленим вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, визначеним наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40 (із наступними змінами), а також положенням «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради...» (постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, зі змінами).

З огляду на викладене, вважаємо, що Мельничук Віта Олександрівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 – Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професора кафедри початкової освіти
та освітніх інновацій
Карпатського
національного університету
імені Василя Стефаника

Інна ЧЕРВІНСЬКА